

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Aistė Bartkienė

METODOLOGINIO PAGRINDO PAIEŠKA BIOETIKOS TEORIJOSE,
PAREMTOSE DEONTOLOGIJA IR UTILITARIZMU

Daktaro disertacijos santrauka
humanitariniai mokslai, filosofija (01 H)

Vilnius, 2012

Disertacija rengta 2005 – 2011 metais Vilniaus universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Česlovas Kalenda (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Filosofijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas

prof. habil. dr. Arvydas Marijus Šliogeris (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Nariai:

prof. dr. Irayda Jakušovaitė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, biomedicinos mokslai, medicina – 06B)

prof. dr. Jūratė Rubavičienė (Lietuvos edukologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

doc. dr. Eugenijus Gefenas (Vilniaus Universitetas, visuomenės sveikata – 09 B)

doc. dr. Albinas Plėšnys (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H)

Oponentai:

prof. habil. dr. Bronislovas Juozas Kuzmickas (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01H)

Doc. dr. Eimantas Peičius (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, visuomenės sveikata, – 09B)

Disertacija bus ginama viešame Filosofijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2012 m. vasario mėn. 24 d. 15 val. Vilniaus Universiteto Filosofijos fakulteto 201 auditorijoje
Adresas: Universiteto g. 9/1, LT-0151 Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2012 m. sausio mėn. 24 d.
Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje

Ši disertacija skirta bioetikos teorijų, paremtų utilitaristinėmis ir deontologinėmis etinėmis prielaidomis, lyginamajai analizei.

Darbo aktualumas. Medicinai sparčiai žengiant į priekį ir medicininėms intervencijoms pasiekiant vis aukštesnį lygmenį, tradicinė etika nesugebėjo pateikti reikalingų gairių sprendžiant naujas išskylančias problemas. Pradedant 1960 metais, įvairūs nauji medicinos pasiekimai (dializė, inkstų ir kitų organų transplantacija, dirbtinis maitinimas ir t. t.) lėmė pakitusį požiūrį į žmogaus išgyvenimo galimybes. Tai privertė peržiūrėti mirties kriterijų ir į teoriją įtraukti smegenų mirties sąvoką. Iš kitos pusės, genų inžinerija, dirbtinis apvaisinimas, prenatalinė diagnostika pakeitė tradicinį gyvybės pradžios supratimą. Iškilo klausimas dėl moralinių normų, kuriomis turėtų remtis medicina šiose srityse. Anksčiau spęsti dėl paciento tinkamo gydymo, kas jam, kaip atskiram individui, gali būti naudinga, buvo gydytojo prerogatyva, o šiuolaikiniame pasaulyje paciento ir gydytojo santykis pakito ir daugeliu atvejų tapo nebeaišku, ką apskritai galima laikyti nauda pacientui, o ką žala. Tai, kas vienam individui gali atrodyti tinkamas sprendimas (pvz., radikali mastektomija¹), kitam gali būti absoliučiai nepriimtina alternatyva. Į naudos ir žalos santykį žvelgiant plačiau, tai, kas gali atrodyti naudinga žiūrint iš visuomenės perspektyvos, individo atžvilgiu gali būti laikoma žala. Pavyzdžiui, ar galima laikyti „žala“ eksperimentus su mirtinai sergančiais ligoniais vien dėl to, kad būtų rasti nauji gydymo būdai, kurie galėtų būti naudingi kitiems pacientams, net jei eksperimentas neduotų jokios naudos eksperimento dalyviui? Pastarasis klausimas yra vienas iš daugelio klausimų, susijusių su visos visuomenės interesais medicinos atžvilgiu. Kadangi medicina turi atsižvelgti į visų visuomenės narių poreikius, išlikti nepriklausoma nuo komercinių interesų turinčių farmacijos kompanijų, apsaugoti žmones nuo beatodairiško naujų technologijų taikymo, reikalinga ir tam tikra teisinė bazė. Kalbant apie vyriausybės potvarkius, reglamentuojančius medicinos sferą, taip pat kyla esminis klausimas, kaip turėtų būti tinkamai paskirstomos ribotos lėšos sveikatos apsaugai. Taigi nemaža dalis naujų klausimų siejasi ne tiesiogiai su medicina, o daugiau su teise, filosofija ar teisingumo teorijomis. Dėl tokio klausimų įvairiopumo bioetikos teorijos dažnai yra daugiadalykio pobūdžio ir dažnai remiasi keletu skirtingų metaetikos teorijų teorijų.

Patį moralinių principų idėja ir diskusijos dėl šių principų pagrindimo yra iš esmės susijusios su įsitikinimu, kad egzistuoja universalus ir tikras moralinis standartas, kuris suteikia moralei galią apriboti tam tikrus žmonių veiksmus. Tikint, kad įmanoma rasti nešališką moralinio požiūrio tašką, iš kurio žvelgiant mūsų neveikia savanaudiški interesai ir asmeninis

¹ Mastektomija – operacija, kai dėl vėžio pašalinama viena ar abi krūtys, ar tik dalis krūties.

laimės siekimas, būtina suformuluoti moralinį kriterijų, naudojamą skiriant gerus veiksmus nuo blogų. Todėl bioetikos koncepcijos pirmiausia turi nurodyti, kaip jos supranta etiką. Kasdienybėje mūsų veiksmai nebūtinai atitinka griežtus moralės reikalavimus, todėl kriterijai ir nuorodos mūsų veiksmams yra būtini. Tokios nuorodos ypač būtinos bioetikos kontekste, kuriame susiduriama su normatyviniais klausimais, o pliuralistinėje visuomenėje egzistuojančios skirtingos moralinės tradicijos nepajėgios pasiūlyti visiems tinkamų ir adekvačių atsakymų.

Aštrios diskusijos dėl etinių teiginių normatyvumo vyksta nuo XX amžiaus pradžios, kuomet buvo suabejota, ar normatyviniai teiginiai nėra vien moralinio agento jausmų išraiška. Galima įvardinti bent keletą galimų atsakymų į klausimą, kas padaro etiką normatyvią. Vienas iš pasiūlymų yra aiškinti normatyvumą tuo, kad mes turime paklusti įstatymams, įskaitant ir etikos? normas, nes mes paklūstame valdžiai, tačiau tuomet kyla klausimas: kodėl mes turime paklusti valdžiai? Kita vertus, galima postuliuoti, kad egzistuoja tradicinės moralės duotybės (objektyvios vertybės, priešastys ar privalėjimai), kurios turi normatyvumą savyje ir šitaip sustabdo tolesnį klausinėjimą. Bet tuomet kyla klausimas, kurį iškelia J. Mackie: kodėl turėtume tikėti, kad tokios duotybės egzistuoja? Kiti autoriai, įskaitant ir disertacijoje nagrinėjamus T. Beauchampą, J. Childressą, B. Gertą, Ch. Culverį ir D. Clouserį, mano, kad moralė yra įsaknyta pačioje žmogaus prigimtyje. Čia normatyvinis klausimas kyla, nes mes, kaip agentai, darome tai, ką privalome daryti, tačiau kaip agentai mes norime ir žinoti – kodėl? Taigi etika apeliuoja į žmogaus pažinimo galimybes ir bando atsakyti klausimą, koku pagrindu galima rasti ir įtvirtinti moralines normas ir kodėl tų normų yra privaloma laikytis.

Viena vertus, moralinės nuostatos priklauso tiek nuo religinių, tiek nuo ideologinių ar kultūrinių aplinkybių ir etikoje dėl šių nuostatų yra diskutuojama, analizuojant konkrečias moralines sampratas. Tos etikos teorijos, kurios aprašo visuomenėje egzistuojančias moralines nuostatas, yra laikomos deskriptyvinėmis. Šioms teorijoms galima iš dalies priskirti ir Beauchampo, Childresso, Gerto, Culverio ir Clouserio etines koncepcijas. Kita vertus, galima klausti: kas iš viso laikytina moraline nuostata? Tada reikia analizuoti pačią moralės sampratą ir racionalų teiginių pagrįstumą. Tai atliekančios etinės teorijos laikomos formaliomis, joms iš dalies galima priskirti disertacijoje tiriamas P. Singerio ir T. Engelhardto teorijas. Normatyviųjų etikos teorijų uždaviniu galima laikyti kūrimą abstrakčių ir universalizuojamų koncepcijų, kuriomis remiantis argumentuojama, kodėl teorijos siūloma norma yra geresnė ir racionalių pagrindu priimtina už siūlomas kitų teorijų normas.

Normatyviosios etikos teorijos paprastai yra skirstomos į du tipus: teleologines ir deontologines.

Pirmosiose tvirtinama, kad moraliai teisinga ir siektina yra tai, kas padeda pasiekti tam tikrą tikslą. Galutinis tikslas, kurio siekti turinti būti nukreipta žmogaus veikla, priklauso nuo konkrečios teorijos. Populiariausia teleologine teorija yra laikomas utilitarizmas, kuris moraliai geru veiksmu laiko naudingą veiksmą, leidžiantį pasiekti laimę, didžiausiam skaičiui visuomenės narių. Veiksmo gerumas vertinamas atsižvelgiant į jo sukeltas pasekmes. Šiam tipui priklauso ir disertacijoje analizuojama Singerio teorija.

Deontologinės teorijos moraliai teisingu veiksmu laiko ne tokį, kuris leidžia pasiekti norimą tikslą, bet tokį, kuris atitinka iš anksto nustatytą normą. Veiksmo moralinis gerumas slypi mūsų veiksmus lemiančiuose ketinimuose, o ne jo sukeltose pasekmėse. Šiam teorijų tipui priklauso darbe nagrinėjama Engelhardto teorija.

Kitos dvi tyrime analizuojamos teorijos – Beauchampo ir Childresso bei Gerto, Culverio ir Clouserio – negali būti priskirtos nė vienam tipui, nes jos bando derinti abi etines tradicijas, teigdamos, kad norint teoriją pritaikyti pliuralistinei visuomenei, apsiribojimas viena teorija yra netinkamas.

Vienu pagrindinių etikos teorijos tikslų galima būtų laikyti pamatinių principų, kuriuos galima racionaliai pagrįsti ir kurie gali nurodyti kryptį žmonių veiklai tiek asmeniniame, tiek visuomeniniame gyvenime, suformulavimą. Tiek deontologinės, tiek teleologinės teorijos pretenduoja į visuotinumą ir neapsiriboja viena specifine kryptimi. Todėl egzistuoja ir specialioji normatyvioji etika, kitaip tariant, taikomoji etika, skirta nurodyti elgesio gaires konkrečiose žmonių veiklos srityse.

Šio darbo tyrimo objektas yra taikomosios etikos teorijos, skirtos spręsti problemas, iškytančias medicinos sferoje. Ši taikomosios etikos dalis yra vadinama bioetika arba medicinos etika. Nors nuo 1960 metų medicinos etika atsirado kaip atskira etikos šaka, tačiau liko ryškių skirtumų, susijusių su jos traktavimu Šiaurės Amerikos, Šiaurės ir Vakarų Europos bei Pietų Europos kontekste. Pietų bei Rytų Europoje daugiausiai vartojamas terminas yra medicinos etika, likusioje Europos dalyje vartojami tiek bioetikos, tiek sveikatos apsaugos etikos terminai, o Amerikoje dažniausia vartojamas bioetikos terminas. Šiame darbe bus vartojamas bioetikos terminas. Pagal apibrėžimą, bioetika yra taikomosios etikos dalis, o “standartiškai taikomoji etika yra suprantama kaip principų taikymas praktikoje“ (R. G. Frey: 1998, 4). Taip žvelgiant į bioetiką iškyla tokie klausimai:

- 1) kas bioetinėse teorijose laikoma moraliniu principu?
- 2) kaip arba pagal kokius kriterijus atrenkami pagrindiniai principai bioetinėse teorijose?

Bandant atsakyti į šiuos klausimus, darbe yra koncentruojamasi į klasikinių etikos teorijų, tokių kaip deontologija ir utilitarizmas, taikymą bioetikos srityje. Yra atsiribojama nuo kitų bioetinių teorijų, pagrįstų dorybių etika, kazuistika, feministiniu ar religiniu požiūriu, nes jos ne tiek ieško principų, kiek bando pasiūlyti kita perspektyva grįstą prieigą, kuria siekiama išspręsti medicinos sferoje kylančias moralines problemas. Netgi taip apribotoje bioetikos srityje teorijų yra be galo daug, todėl šiame darbe bus pateiktos, mūsų nuomone, įtakingiausios teorijos, atstovaujančios skirtingoms pozicijoms: kompromisinė (Beauchampas, Childressas, Gertas, Culveris, Clouseris), deontologinė (Engelhardtas) bei utilitaristinė (Singeris). Teorijos buvo pasirinktos remiantis jų įtakingumu skirtingų bioetikos krypčių formavimuisi bei jų minėjimo ir nagrinėjimo dažnumu straipsniuose, monografijose, vadovėliuose.

Problemos ištirtumas. Vieni žymiausių autorių šiuolaikinės bioetikos srityje laikytini T. Beauchampas ir J. Childressas, kurių „Biomedicinos etikos principai“ iki šiol yra įtakingiausias šios srities veikalas. Įtakingais veikalais ir autoriais laikytini D. Callahan (1987, 2004), A. Capron (1996), N. Daniels (1985), H. T. Engelhardt (1996), H. Have (2001, 2003), A. Jonsen (1998), O. O'Neill (2004), P. Singer (1993, 2002), E. Pellegrino (2004, 1996), D. Thomašas (1996), J. Harris (2001), J. Rachels (2004), R. Veatch (1997). Nemažą įtaka šiuolaikiniame diskurse daro ir A. Jonseno ir S. Toulmino veikalas „Piktnaudžiavimas kazuistika: moralinio samprotavimo istorija“, bandantis pritaikyti kazuistinę techniką bioetikos problemoms spręsti. Nors šis veikalas ir labai įtakingas, tačiau jų siūlomas būdas tiesiogiai nesisieja su deontologija ir utilitarizmu, todėl šiame darbe ir nebuvo aptariamasi.

Lietuvoje daugiausia šia tema rašantis autorius yra E. Gefenas (2011, 2010, 1993), vadovaujantis Lietuvos bioetikos komitetui bei dėstantis bioetiką ir su ja susijusias disciplinas Vilniaus Universiteto Medicinos fakultete. Jis yra autorius ir bendraautoris, kartu su A. Čekanauskaite (2011, 2010), V. Dranseika (2011), I. Paukštyte (2011), nemažos dalies Lietuvoje (ir ne tik) pasirodžiusių straipsnių bioetikos tema, skirtų daugiausia specifinėms, ypač su mokslinių tyrimų etika susijusiomis problemomis. Keletą straipsnių skirtų teisiniam eutanazijos vertinimui yra parašęs M. Liesis (2005, 2007, 2008). Krikščioniškajam požiūriui Lietuvoje atstovauja A. Narbekovas (2004). Nemažai bioetikos straipsnių ir vadovėlių yra išleista Kauno medicinos universitete; šia tema rašo Z. Liubarskienė (2007), I. Jakušovaitė (2001), E. Peičius (2006), R. Kaminskas (2006). Tačiau dauguma darbų yra skirti arba specifinėms bioetikos problemoms, arba pačių bendriausių temų pristatymui, pritaikytam vadovėliams. Lietuvos diskurse trūksta bendros filosofinės šiuolaikinių bioetikos teorijų analizės, kuriai ir yra skirta ši disertacija.

Šio darbo **tyrimo objektas** yra bendrosios bioetikos teorijos. Dauguma bioetikos teorijų, perimdamos ir pritaikydamos Apšvietos epochos mąstytojų pasiūlytas sistemas medicinos sričiai, neišvengia problemų, kurios yra būdingos klasikiniam utilitarizmui ar deontologijai. Dalis teoretikų pabrėžia, kad norint išspręsti pliuralistinėje visuomenėje kylančias problemas, nereikėtų remtis viena konkrečia etine teorija, tokia kaip utilitarizmas ar deontologija, ir bando vienoje teorijoje derinti abi šias tradicijas. Šiame darbe pateikiamos dvi tokia nuostata paremtos teorijos: T. Beauchampo ir J. Childresso „Principų bioetika“ ir B. Gerto, Ch. Culverio ir D. Clouserio „Sisteminė bioetikos prieiga“. Pirmoji teorija iki šiol yra įtakingiausia bioetikos diskurse, be to, dažniausiai taikoma praktikoje, o antroji koncepcija yra laikoma rimčiausia pirmosios varžove. Nors teorijų autoriai ir nesutaria daugeliu klausimų, tačiau abiem teorijoms yra bendra tai, kad jose principai yra kildinami iš „bendrosios moralės“. Būtent šių principų ar taisyklių rinkiniu ir siūloma naudotis sprendžiant bioetines problemas ir kontroversijas. Šiame darbe šios teorijos įvardijamos heterogeniškomis.

Kita srovė bioetikoje, atstovaujama Singerio ir Engelhardto, laikosi nuostatos, kad galima nuosekliai taikyti vieną etinę tradiciją, parodant jos tinkamumą medicinos sferoje. Singeris mano, kad teisingai suprastas utilitarizmas ne tik išryškina kitų teorijų pamatinių prielaidų nepagrįstumą, bet ir užtikrina šiuolaikiniam pliuralistiniam pasauliui tinkamą koncepciją, paremtą racionaliai įtikinamu naudos principo taikymu. Engelhardto teorija, pabrėžianti autonomijos svarbą, yra grindžiama bendruoju sutikimo principu, kuris gali būti taikomas sprendžiant bioetikos problemas tarpkultūrinėje erdvėje. Abu autoriai nuosekliai laikosi konkrečios etinės teorijos principų ir vertybių, todėl šiame darbe jos įvardijamos homogeniškomis bioetikos teorijomis.

Metodas. Siekiant atskleisti, kaip disertacijoje nagrinėjamos teorijose formuluojami principai lemia bioetikos problemų sprendimo būdą, yra atlikta visų šių koncepcijų teorinė rekonstrukcija bei lyginamoji analizė. Stengtasi susikoncentruoti ties tomis bioetikos problemomis, kurios daugiausiai siejasi su etikos taikymu sprendžiant medicininėje praktikoje išskylančias problemas, parodant, kaip kiekvienos teorijos taikymas plečia ar siaurina bioetikos apimamą lauką bei mūsų pareigų ir teisių sritį. Teorijos lyginamos keletu aspektų. Manau, akcentuoti reikėtų metodologijos filosofinės problemas, o ne taikymą.

Pirma, yra analizuojama, kaip teorijose yra suprantama moralė, t.y. kokios normos ir principai turėtų reguliuoti žmonių elgesį. Parodoma, kad priklausomai nuo to, kokios normos teorijoje yra laikomos svarbiausiomis, skiriasi siūlomas bioetinių kontroversijų sprendimo būdas.

Antra, išryškinant utilitarinį, deontologinį ir kompromisinį bioetikos problemų sprendimo būdą, parodoma, kaip yra suprantamas autonomiškumas, jo svarba ir kaip tai veikia požiūrį į paternalizmą; čia taip pat palyginamas teorijų požiūris į teisingumo klausimo sprendimą, lemiantį ir gairių pateikimą įstatymdaviams.

Trečia, yra parodomas teorijų siūlomų principų normatyviškumo pagrįstumo klausimas.

Tyrimo tikslai. *Pirma*, disertacijoje yra siekiama teoriškai rekonstruoti deontologinės ir utilitarinės tradicijos metodologijų pagrindus šiuolaikinėse bioetikos teorijose, parodant, kad jų siūlomi metodai spręsti bioetikos problemas yra paremti deontologinės ir utilitarinės tradicijos siūlomais būdais.

Antra, atskleisti analizuojamų bioetikos teorijų skiriamuosius bruožus, eksplikuoti teorines jų prielaidas bei parodyti bioetinių kontroversijų sprendimo priklausomybę nuo tradicinėse etinėse teorijose postuluojamų vertybių inkorporavimo į šias teorijas būdą.

Trečia, įvertinti, ar teorijose pateikiami principai yra normatyviškai pagrįsti.

Tezė. Šioje disertacijoje yra teigiama, kad nė viena analizuojama bioetikos teorija nepasiūlė priimtino modelio, kuriuo remiantis galima būtų pateikti priimtinas normatyvines gaires, reikalingas sprendžiant kontroversiškus atvejus bioetikoje. Bandytas suderinti abi teorijas heterogeniškose bioetikos koncepcijose nepadeda aiškiau įvertinti siektinų gairių bioetikos srityje, be to, netgi iškelia dar daugiau klausimų dėl pateikiamų principų interpretacijos praktikoje, nei jų kyla vertinant deontologinės ir utilitaristinės etikos atstovų pasiūlytus principus.

Siekiant pagrįsti šią tezę bus nagrinėjami klausimai:

1. Kiek pagrįstas Beauchampo ir Childresso bei Gerto, Culverio ir Clouserio nurodymas į „bendrąją moralę“, kaip pagrindinį teorijoje naudotinų moralinių principų šaltinį?
2. Ar utilitarizmo ir deontologijos derinimas bioetinėje teorijoje padeda surasti aiškius, praktikoje naudotinus principus, kuriais remiantis galima išspręsti problemas, susijusias su eutanazija, pagelbstimąja savižudybe, abortu ir teisingu lėšų paskirstymu?
3. Ar Beauchampo ir Childresso bei Gerto, Culverio ir Clouserio teorijose pateikiami principai yra normatyviškai pagrįsti?
4. Kaip Singerio ir Engelhardto siūlomi principai, taikytini bioetikoje, yra susiję su konkrečia, vertybiškai angažuota etine tradicija?
5. Ar utilitaristiniai ir deontologiniai principai padeda išspręsti bioetines problemas, sąlygotas pliuralistinėje visuomenėje egzistuojančių skirtingų vertybinių požiūrių?

6. Ar Singerio ir Engelhardto bioetinių teorijų siūlomi principai yra normatyviškai pagrįsti ir ar siūlomas bioetinių problemų sprendimo būdas yra priimtinas?

Darbo struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, dvi dalys ir išvados.

Pirmoji dalis yra skirta pristatyti Beauchampo ir Childresso bei Gerto, Culverio ir Clouserio bioetines teorijas. Šios teorijos, derindamos deontologiją su utilitarizmu, bando pasiūlyti principus, kuriais remiantis galima būtų spręsti bioetikoje kylančias kontroversijas. Parodoma, kaip tose teorijose yra suprantama moralė ir koku metodu remiantis yra bandomi pagrįsti bioetikoje taikytini moraliniai principai. Taip pat atskleidžiama, su kokiomis problemomis susiduria šios teorijos, kai jos pripažįsta deontologinį pagarbos autonomijai principą ir kartu mėgina, naudodamos utilitarinius argumentus, išspręsti klausimus, kylančius situacijose, kuriose „bendroji moralė“ nenurodo jokių aiškių gairių.

Antroji dalis yra skirta Singerio ir Engelhardto bioetinėms teorijoms aptarti ir įvertinti. Šios teorijos aiškiai tęsia vienos etinės tradicijos liniją ir siūlo principus, taikytinus sprendžiant bioetines problemas. Atskleidžiama, kaip šiose teorijose yra suprantama moralė, ir pademonstruojama, su kokias sunkumais susiduria utilitaristinė ir deontologinė moralės sampratos, pritaikytos bioetikai.

Išvados

1. T. Beauchampas ir J. Childressas bei B. Gertas, Ch. M. Culveris ir K. D. Clouseris, savo bioetinėse teorijose siūlydami naudotis kelių principų/taisyklių rinkiniu, hipokratiškąją tradiciją, kurioje pabrėžiami žalos nedarymo, geradarystės, *pagarbos gyvybei* principai, jungia su švietėjiškąja. Pastarojoje tradicijoje *esminiu* laikomas pagarbos asmens autonomijai principas, dėl to šie teoretikai neišvengiamai turi vertybiniuose sprendimuose derinti deontologiją su utilitarizmu.

2. Kadangi T. Beauchampo ir J. Childresso bei B. Gerto, Ch. M. Culverio ir K. D. Clouserio teorijos bando išvengti deontologinėje ir utilitarinėje tradicijose slypinčių konkrečių vertybinių nuostatų, todėl savo pateikiamus principus bando kildinti iš kasdienės moralės, kuri laikoma patikimu moralinių principų šaltiniu. Tačiau abiejų teorijų atstovai, pateikdami koncepciją, paremtą kasdiene morale, nepateikia jokių įrodymų ar argumentų, kad toks dalykas kaip kasdienė (bendroji) moralė egzistuoja, todėl jų siūlomų bioetinių principų pagrindas lieka neaiškus.

3. Kadangi T. Beauchampo ir J. Childresso bei B. Gerto, Ch. M. Culverio ir K. D. Clouserio teorijose siūlomi principai nėra normatyviškai pagrįsti, tai principų veikimo laukas

nėra iki galo aiškus, o bioetinių kontroversijų atvejais, tokiais kaip eutanazija, abortas, pagelbstimoji savižudybė ir pan., šios teorijos nepateikia aiškaus ir vienaprasmio atsakymo.

4. P. Singeris ir T. Engelhardtas, savo teorijose siūlydami naudotis vienu *pagrindiniu* principu, aiškiai tęsia vienos etinės koncepcijos – deontologijos ar utilitarizmo – liniją. Jų siūlomi principai yra vienareikšmiškai pagrįsti šiose koncepcijose įtvirtintomis vertybėmis. Tačiau šių teoretikų siūlomas bioetinių kontroversijų sprendimo būdas yra nepriimtinas kitas vertybes pripažįstantiems pliuralistinių visuomenių nariams.

5. P. Singerio ir T. Engelhardto teorijose pagrindinis moralinis principas siejamas su asmens samprata, kai asmeniu laikomas tik autonomiškas individas, kaip teigiama T. Engelhardto teorijoje, arba tik sąmoningas individas, kaip tvirtinama P. Singerio koncepcijoje. Šis principas draudžia daryti žalą tik būtybėms, turinčioms asmens statusą. Iš minėtų teorijų plaukia daugeliui bioetikų nepriimtinos išvados, atveriančios erdvę kontroversiškai vertinamoms praktikoms: eutanazijai, pagelbstimajai savižudybei, abortui ir pan.

6. P. Singerio ir T. Engelhardto teorijose principai yra aiškiai normatyviškai grindžiami. Nors tiek autonomijos, tiek sąmoningo asmens sampratos susilaukia pagrįstos kritikos, bet abi teorijos pasiūlo apibrėžtus atsakymus į kontroversiškus bioetikos klausimus. Kita vertus, teorijų siūlomi atsakymai daugumai bioetikų yra nepriimtini, nes pačių teorijų autorių etinė pozicija yra pasirinkta jau iki diskusijos ir nebediskutuojama. Tačiau šios teorijos bent jau bando suprantamai atsakyti į normatyvinį klausimą, kada ir kodėl asmuo privalo elgtis moraliai. Visgi šie pasiūlymai yra vertintini itin atsargiai, nes pernelyg liberalus požiūris į medicinos sferą sudaro prielaidas mediciną traktuoti tik kaip dar vieną komercijos šaką.

7. Nei viena disertacijoje analizuota teorija nepateikia aiškių ir priimtinių moralinių principų ar gairių, tinkamų naudoti sprendžiant pliuralistinėje visuomenėje kylančias bioetines kontroversijas. Remiantis deontologija ar utilitarizmu nepavyksta rasti tokio metodologinio pagrindo, kuriuo remiantis būtų įmanoma sukurti pliuralistinei visuomenei tinkamą bioetinę teoriją. Kita vertus, atsižvelgiant į teorijoms iškylančius sunkumus, galima suabejoti ar tokia koncepcija iš vis yra įmanoma.

Disertacijos tema publikuoti straipsniai:

1. "Sekuliarizacija ir religijos ateitis". Problemos, 2007, nr. 72. ISSN 1392-1126
2. "Bioetikos metodologinio pagrindo paieška (I): daugiaprincipinė prieiga". Problemos, 2011, nr. 80. ISSN 1392-1126
3. "Bioetikos metodologinio pagrindo paieška (II): vienaprincipinė prieiga". Problemos, 2011, nr. 81. ISSN 1392-1126

Pranešimai konferencijose:

„Secularization and bioethics”, Collegium of Science and Religion and Nordic Society of Philosophy of Religion: Research Seminar, Tartu Universitete, 2007.11.11

Introduction

Relevance of work. Medicine is rapidly advancing, medical interventions are constantly reaching the higher level and the traditional ethic fails to provide the necessary guidelines for dealing with new emerging problems. Starting in 1960 various new medical achievements (dialysis, kidney and other organ transplantation, artificial feeding, etc.) resulted in alterations of the approach to human survival opportunities. This forced to reconsider the death criteria and to include the concept of brain death into the theory. On the other hand, genetic engineering, artificial insemination, prenatal diagnosis changed the traditional ways to understand the beginning of life. A question concerning moral norms which medicine in these areas should be based on emerged. Previously the decision on the proper treatment of the patient, what for him, as a separate individual may be useful was the doctor's prerogative but in today's world the patient-doctor relationship has changed and in many cases it is no longer clear what should be regarded as benefits to the patient and what as harm. What may seem an appropriate solution for one individual (e.g. radical mastectomy²), may be totally unacceptable option for the other. Looking at the benefit-risk relationship in the wider context, what may seem useful from the societal perspective may be considered as damage in respect of the individual. For example can experiments with terminally ill patients be regarded as harm simply because the purpose is to find new treatments that could be useful to other patients even if the experiment would not bring any benefit to the volunteers? The latter issue is one of the many issues related to the public interest regarding medicine. Since the medicine has to take into account the needs of all society members, to remain independent of pharmaceutical companies with their commercial interests, to protect people from the reckless use of new technologies, it requires a particular legal framework. When it comes to government decrees that regulate the medical sphere the key question also arises regarding how limited resources for health service should be properly allocated. Thus many of new issues are not directly related to medicine but more to the law philosophy or theories of justice. Such manifold issues often require theories of bioethics be multidisciplinary in nature and base on a number of different theories of metaethics.

The very idea of moral principles and the debate on the justification of these principles are related to the belief that there is a universal and true moral standard, which gives the morality power to limit certain actions of people. Believing that it is possible to find an impartial moral point of view which is free from selfish interest and personal pursuit of happiness it is necessary to formulate the moral criteria that will separate good actions from

² Mastectomy – surgical removal of one or both breasts, partially or completely, usually done to treat breast cancer.

bad. Therefore the concepts of bioethics must first specify how they understand ethics. In everyday life our actions do not necessarily meet the strict requirements of morality so the criteria and references to our actions are essential. Such references are particularly necessary in the context of bioethics which faces normative issues but different moral traditions of a pluralistic society are not able to offer appropriate to all and adequate answers.

Sharp debates on the normativity of ethical claims began in the early XX century, when it was put into question whether the normative arguments are not merely an expression of feelings of moral agent. There are at least several possible answers to the question, what makes the ethics normative. One suggestion is to explain the normativity with the fact that we have to obey the law, including ethical norms because we are obedient to the government but then the question arises: why do we have to obey the government? On the other hand, one can postulate the existence of traditional moral objects (objective values, causes or obligations), which have normativity itself and thus stop further questioning. But then the question is raised by J. Mackie: Why should we believe that such objects do exist? Other authors, including those analyzed in the thesis (T. Beauchamp, J. Childress, B. Gert, Ch. Culver and D. Clouser), believe that morality is rooted in human nature. Normative question arises here because we as agents do what we must to but as agents we also want to know – why? Thus ethics appeals to the human cognitive capabilities and tries to answer the question on what basis can moral norms be found and established and why those norms are binding.

On the one hand, the moral attitudes depend on both religious and ideological or cultural factors, and in ethics these attitudes are discussed when analyzing specific moral concepts. Those theories of ethics, that describe existing moral attitudes in the society, are regarded as descriptive. Ethical concepts of Beauchamp, Childress, Gert, Culver and Clouser can be partly attributed to these theories. On the other hand, one can ask: what is to be considered as a moral attitude? Then one has to analyze the very moral concept and the rational justification of claims. Such ethical theories are considered as formal, theories of P. Singer and T. Engelhardt, studied in the thesis, can be partially attributed here. The objective of normative ethical theories can be described as the development of abstract and universabile concepts, which are then used to argue, why the norm proposed by the theory is better and more acceptable than those offered by other theories.

Normative ethical theories usually are divided into two types: teleological and deontological. The former argue that morally right is what helps to achieve a certain goal. The ultimate goal seeking of which should be the direction of human activity depends on the particular theory. The most popular teleological theory is utilitarianism. According to it a

morally good action is a useful action, the one that helps to attain happiness for the highest number of society members. Goodness of an action is judged considering its consequences. Singer theory, which is analyzed in the dissertation, belongs to this type.

Deontological theories as a morally correct action consider not the one that allows achieving the desired goal, but one that meets a predetermined norm. Moral goodness of an action lies in its intentions, rather than in its consequences. Theory of this type, analyzed in the paper, is the theory of Engelhardt.

Two other theories, analyzed in the study – Beauchamp and Childress, and Gert, Culver and Clouser – can not be attributed to any type, since they try to combine both ethical traditions, arguing that in order to apply the theory to a pluralistic society, one theory is insufficient.

One of the main goals of the ethics theory is formulation of the fundamental principles that can be rationally grounded and be able to give direction to human activities both in personal and social life. Both deontological and teleological theories claim to be universal, and do not restrict to one specific direction. Therefore, a special normative ethics, in other words, applied ethics, exists, which is intended to provide guidelines for the conduct of people in specific fields.

The object of this research is applied ethical theories, intended to address the problems emerging in medical field. This part of applied ethics is referred to as bioethics or medical ethics. Although since 1960 medical ethics emerged as a separate branch of ethics, there still are significant differences with regard to its treatment in North America, North and Western Europe, and South Europe. In South and Eastern Europe mostly used term is medical ethics, the rest of Europe use both bioethics and health care ethics terms, and in America the most common term used is bioethics. In this paper the term bioethics will be used. By definition, bioethics is a part of applied ethics, and “applied ethics is typically understood as an application of the principles into practice” (R. G. Frey: 1998, 4). Described approach to bioethics raises the following issues:

- 1) What is considered to be a moral principle in bioethical theories?
- 2) How or by what criteria the key principles in bioethical theories are selected?

When trying to answer these questions, this work focuses on the application of classical ethical theories such as utilitarianism and deontology to the field of bioethics. Other bioethical theories based on virtue ethics, casuistry, feminist or religious point of view, are not analyzed since they are not so much looking for principles as are trying to offer an another perspective based approach, which is intended to solve moral problems that arise in the medical field. Even

after such a restriction of the bioethics field, the amount of theories is still huge, therefore in this work the most influential, in our opinion, theories will be introduced representing different positions: compromise (Beauchamp, Childress, Gert, Culver, Clouser), deontological (Engelhardt) and utilitarian (Singer). Theories were selected according to their influence in formation of different bioethical areas, and the frequency of their citation and analysis in articles, monographs, textbooks.

The scope of available research. Some of the leading authors in contemporary bioethics are T. Beauchamp and J. Childress, their “Principles of Biomedical Ethics” thus far are the most influential work in this area. Other influential books and authors are D. Callahan (1987, 2004), A. Capron (1996), N. Daniels (1985), H. T. Engelhardt (1996), H. Have (2001, 2003), A. Jonsen (1998), O. O’Neill (2004), P. Singer (1993, 2002), E. Pellegrino (2004, 1996), D. Thomašma (1996), J. Harris (2001), J. Rachels (2004), R. Veatch (1997). Considerable influence on contemporary discourse also has A. Jonsen and S. Toulmin’s work “The Abuse of Casuistry: History of Moral Reasoning”, which tries to apply the casuistic technique to solve bioethical issues. Although this work is very influential, the proposed method does not concern deontology and utilitarianism directly, so it was not discussed in this thesis.

In Lithuania the most prolific author on the subject is E. Gefenas (2011, 2010, 1993), the leader of the Lithuanian Bioethics Committee and teacher of bioethics and related disciplines in the Medical Faculty of Vilnius University. He is an author and co-author, along with A. Čekanauskaitė (2011, 2010), V. Dranseika (2011), I. Paukštytė (2011), of a significant part of Lithuanian (and not only) articles on bioethics topic, mostly dealing with specific, particularly research ethics related, issues. Several articles on legal euthanasia evaluation are written by M. Liesis (2005, 2007, 2008). Christian standpoint in Lithuania is represented by A. Narbekovas (2004). Many articles and textbooks on bioethics are published in Kaunas Medical University; Z. Liubarskienė (2007), I. Jakušovaitė (2001), E. Peičius (2006), R. Kaminskas (2006) write on the subject. However, most of the work is made either on specific bioethical issues, or on presentation of the most common topics, used for textbooks. Lithuanian discourse lacks the general philosophical analysis of contemporary bioethics theories, and this thesis is intended to it.

The **object** of this work is the general theories of bioethics. Most of the theories of bioethics, taking over and adapting systems proposed by the thinkers of the Age of Enlightenment for the field of medicine, do not evade problems typical to classical utilitarianism and deontology. Some theorists emphasize that in order to solve problems that arise in a pluralistic society one should not rely on a single ethical theory, such as utilitarianism

or deontology, and try to combine both traditions in one theory. This paper reports two theories based on such an attitude: T. Beauchamp and J. Childress' "Principles of Biomedical Ethics" and B. Gert, Ch. Culver and D. Clouser's "Bioethics: a Systemic Approach". The first theory is still the most influential in the bioethical discourse moreover most often applied in practice while the second concept is considered the most serious rival of the first. Although the authors of the theories do not agree on many issues but what both theories have in common is that their principles are derived from "the common morality". It is these principles or set of rules that are proposed to address bioethical problems and controversies. In this paper these theories are named heterogeneous.

Another trend in bioethics, represented by Singer and Engelhardt, assumes that one can consistently apply single ethical tradition and show its applicability in the medical field. Singer believes that properly understood utilitarianism not only highlights the weakness of the underlying assumptions of other theories but also provides the contemporary pluralistic world with an appropriate concept which is based on a rationally compelling application of the benefit principle. Engelhardt's theory emphasizes the importance of autonomy and is based on the general principle of permission which can be used to tackle the problems of bioethics in an intercultural space. Both authors consistently follow the principles and values of the particular ethical theory therefore in this work they are named homogeneous bioethics theories.

Methods of research. In order to reveal how the principles formulated by the theories analyzed in the dissertation determine the way problems are solved in bioethics, the theoretical reconstruction and comparative analysis of all these concepts is carried out. The attempt was made to concentrate on those bioethical issues that concern with application of ethics to problems in medical practice the most showing how the application of each theory expands or narrows the field of bioethics and the range of our obligations and rights. Theories are compared in several aspects. I think that the emphasis should be on the philosophical problems of methodology, rather than the application.

First, it is analyzed how morality is understood in theories, i.e. what norms and principles should regulate human behavior. It is shown that depending on what norms theory considers as the most important, ways proposed to solve bioethical controversies differ.

Second, while highlighting utilitarian, deontological and compromise ways of solving bioethical problems it is shown how the autonomy and its importance are understood and how it affects the approach to paternalism; here are also compared theoretical approaches to the solution of justice issue which leads to the submission of guidelines to lawmakers.

Third, the validity issue of the normativity of the principles proposed by the theories is shown.

Purpose of presented research. *First*, the aim is to reconstruct theoretically the basis of deontological and utilitarian tradition methodologies in modern bioethical theories, showing that the proposed methods to solve the problems of bioethics are based on methods proposed by deontological and utilitarian traditions.

Second, to disclose the distinctive features of the analyzed theories of bioethics, to explicate their theoretical assumptions and to show the dependency of bioethical controversies solution on the ways of incorporating the values postulated in the traditional ethical theories into these theories.

Third, to assess whether the principles proposed by the theories are normative based.

Theses of the dissertation. It is stated that neither of the analyzed bioethical theories provides an acceptable model for solving bioethical problems, since they do not avoid the problems that deontological and utilitarian traditions face. An attempt to reconcile the two theories in heterogeneous bioethical conceptions does not help more clearly evaluate the benchmarks in the field of bioethics, in addition, raises even more questions about the interpretation of proposed principles in practice, than there are when assessing principles proposed by the representatives of deontological and utilitarian ethics.

In order to substantiate this thesis the following problems will be dealt with:

1. How reasonable is Beauchamp and Childress', and Gert, Culver and Clouser's reference to "common morality" as a basic source of moral principles to be used in theory?

2. Does reconciliation of utilitarianism and deontology in the bioethical theory help one to find clear principles to be used in practice which would make it possible to solve problems related to euthanasia, assisted suicide, abortion and fair distribution of resources?

3. Are the principles proposed in Beauchamp and Childress', and Gert, Culver and Clouser's theories normatively justified?

4. How Singer and Engelhardt's proposed principles to be applied in bioethics are related to a specific value loaded ethical tradition?

5. Do utilitarian and deontological principles help to solve bioethical problems that are stipulated by different value approaches of a pluralistic society?

6. Are the principles proposed in Singer and Engelhardt's bioethical theories normatively valid and is the proposed way to solve bioethical problems acceptable?

Work structure. The thesis consists of an introduction, two parts and conclusions.

The first part is designed to disclose Beauchamp and Childress', and Gert, Culver and Clouser's bioethical theories. These theories, combining deontology and utilitarianism, are trying to suggest the principles by which to address the emerging controversies in bioethics. It is shown how morality is understood in those theories, and what method is used to base moral principles to be applied in bioethics. It is also revealed what problems are faced by these theories, when they recognize deontological principle of respect for the autonomy, and also, using utilitarian arguments, try to resolve the issues arising from situations in which the "common morality" does not provide any clear guidance.

The second part is devoted to discuss and assess bioethical theories of Singer and Engelhardt. These theories clearly continue a line of a single ethical tradition, and offer principles to be applied when solving bioethical problems. It is shown how the morality is understood in these theories, and demonstrated what difficulties utilitarian and deontological concepts of morality, applied to bioethics, face.

Summary of text

I. Heterogenic theories of bioethics

Heterogenic theories of bioethics are based on a premise that all main moral principles needed in bioethical theory can be found in common morality. Beauchamp and Childress are using inductive model for building an ethical theory. That is – they are searching for moral principles of action in common morality and tend to think that common morality is the correct and justifiable base for acquiring ethical norms. Authors present four main principles that could be regarded as guiding norms for acting in controversial bioethical situations: autonomy, non-maleficence, beneficence and justice. All these principles have no hierarchical order and each principle is as important as any other of these four. They are considered to be prima facie binding. This understanding of moral principles is borrowed for ethicist David Ross. Saying that principles are prima facie binding they mean that a principle is absolute only until another principle appears to be more important in a concrete situation. By example - principle of non-maleficence forbids to kill another human being but when you are attacked with a threat to your life you don't have obligation to follow this principle, because self defense is more important. Beauchamp and Childress think that these four main prima facie principles are enough to show rough guides to medical personal how to act in controversial biomedical situations.

Gert, Culver and Clouser are criticizing this account of bioethics because in their opinion the theory of Beauchamp and Childress is too abstract and lack systematicity which could be obtained by rejecting equality of four principles. These authors also use inductive

model for building ethical theory and tend to look for moral principles in common morality. According to their view morality is working as a public system and systematical explanation of it should be based on everyday moral experience. They stress the importance of publicity, consequences and of rationality in their systematical approach. They offer ten moral rules which resemble a Decalogue and hold that these rules can explain and give all the needed moral guidance.

Both theories of bioethics try to combine in one conception utilitarian and deontological traditions and to use strongest sides of both theories for solving ethical controversies in multietical and multireligical society. The most obvious deontological feature of Beauchamp and Childress conception is the principle of respect of autonomy. The problem is that while naming the first principle – principle of respect of autonomy these authors mostly speak only about autonomic choices. Informed consent is closely connected to principle of respect for autonomy. Informed consent is very important in all practice of ethics especially in biomedical situations but it is worth noticing that Beauchamp and Childress while putting extreme emphasis on personal autonomy left one important aspect of patient-doctor relationship outside consideration– this relationship also should be strongly based on trust.

Adherents of systematical approach to bioethics emphasize importance of the criterion of rationality. They believe that autonomous choices are only autonomous when they are fully rational, or put it in their words – not irrational. Systematics proposes account of rationality which resembles a lot the one proposed by T. Scanlon. Gert, Culver and Clouser criticize utilitarian understanding of rationality and propose an account which helps to eliminate some problems, which face act utilitarianism using standard utilitarian (the action is rational if it maximizes the satisfaction of desires of a person) conception of rationality. This account let them to exclude from rational behavior such behavior which is influenced by phobias, drug and alcohol addiction or temporarily false convictions.

One of the most obvious tensions of utilitarianism and deontology can be seen in discussions concerning paternalism and it's limits. Paternalism is closely tied to beneficence, which sometimes can be held more important then the autonomy of the patient. In these discussions it is very clearly seen the practical effect of principles upon situation. When the question like euthanasia, assisted suicide or discontinuing treatment arises the proposals of each bioethical theory can be tested clearly. Heterogenic theories do not always propose an answer how these controversies should be solved.

Touching the question of justice clear regulations presented in bioethical theories are strongly expected. However in the theory of Beauchamp and Childress just very blurry guides

are proposed. They point out to Rawlsian theory of justice and assert that just health care should encompass all members of society and ensure basic health care for the poor. The problem is that four principles proposed in their theory are very abstract and their theory can be used by socialist as well as liberals and the resulted „justice“ in health care resources allocation can be very different.

Gert, Culver and Clouser are trying to avoid question of justice and only state that just health care system should ensure that all possible harms are minimalized. The criticized feature of their theory is that they deny the existence of universal duty to help others. In the same „common morality“ to which both theories refer, Beauchamp and Childress finds this duty and Gert, Culver and Clouser do not. This fact leads to serious doubts about the status and even existence of such thing as “common morality” on which both theories are based.

The question of normativity of principles is one of the most important questions. The idea of justification of moral principles is connected with conviction that there exist a universal and genuine moral standard which gives the power for morality to bind human actions. There for moral criterion for distinguishing good actions from bad actions should be formulated. Beauchamp and Childress are not justifying moral principles in the way deontological or utilitarian theories do. The four principles given in their theory are grounded just by referring to common morality and stating that these ones are commonly held to be most important ones. The criterion for choosing principles is not formulated. Here we can ask: why should we think that exactly these and not others principles establish moral obligations. It is doubtful that it is legitimate to refer to pretheoretical intuitions and convictions trying to justify moral argumentation.

The same critique can be addressed to the theory of Gert, Culver and Clouser. Their conception is also based on common morality and the question about normativity of principles or rules can be readdressed to them. Another problematic point is the role of impartiality strictly emphasized in their approach. A lot of philosophers to name just a few B. Williams (2004), K. Korsgaard (1998), Ch. Taylor (1996) noticed that impartial moral position is too artificial and unnatural. The systematic approach to bioethics seems to have even more serious theoretical problems than Beauchamp and Childress theory do. To sum up everything what was said heterogenic theories can not propose clear and uncontroversial moral guidance and must answer the methodological questions about status and normativity of principles and rules proposed in these theories.

II. Homogenic theories of bioethics

The second part of dissertation is designated to disclose the ways to solve bioethical problems proposed by P. Singer and T. Engelhardt. Both thinkers use one principled approach maintaining that one main principle is enough for acquiring basic normative guides in bioethics. P. Singer while developing utilitarian position is questioning traditional understanding of a person. T. Engelhardt is emphasizing the principle of respect for autonomy and represents deontological conception of bioethics. On one hand these theories offer clear normative guidance for resolving bioethical controversies in the sphere of medicine. On the other hand these propositions should be evaluated very carefully because both theories while stressing the significant of the notion of person reject traditional ethical values rooted in medicine such as beneficence and respect for human life. Marginalizing the most vulnerable groups of society such as mentally ill persons and small children they open the path for dehumanized and commercialized medicine.

P. Singer represents utilitarian approach to bioethics. One of the main features of his account is questioning the „dogma” of sanctity of human life. Singer states that understanding of the province of individuals protected by morality is too narrow. According to him morality should protect all individuals who can feel pain. This means that we are morally obligated to respect not only human life, but also animals. On the other hand Singer stresses that only creatures who has consciousness have all rights to be treated like moral agents. In this way embryo, small children and people vegetative state are driven out of morality strictly protected zone. Singer asserts that such practices as abortion, euthanasia and physician assisted suicide are permissible. Main purpose of utilitarian morality is to achieve the biggest amount of happiness to the biggest amount of sentient and conscious beings and the calculation of utility is employed. The problem this account of moral status is that the degree of sentience is different and the question arises if that leads to differentiating moral agents?

T. Engelhardt offers minimalistic account of bioethics. This ethicist thinks that in a pluralistic society it is impossible to have any content full ethical guidance and only minimal moral guides can be established. As he proceeds along deontological way of thinking the only justifiable principle he finds to be a principle of permission of individuals. This means that all medical procedures can be made if individual consent. Engelhardt states that only conscious and rational beings can have a status of moral agent and be fully protected by morality. All other beings rights including senile, mentally retarded, children and embryos are to be decided by family or close community.

Both homogenic theories of bioethics gives clear ethical norms and in controversial cases they offer clear guidance. Although these two theories represent competing ethical traditions but their proposed answer how to solve bioethical controversies concerning abortion, voluntary and involuntary euthanasia, physician assisted suicide are similar. Both authors show that there are strong arguments for allowing all controversial medical interventions if patient or his family asks. Both authors see the need to restrict paternalistic position taken by the state and allow most of the medical procedures and researches.

Concerning the question of justice utilitarian bioethical theory of Singer states a number of guides to redistribution of health care resources. First of all it suggests that health care service should be accessible to all members of society independently of ability to pay for them. Having in mind that resources are always limited it is suggested that the priority for the scarce and expensive procedures should have individuals who have biggest chances to continue a life of good quality. This question also known as a problem of QALY's (quality adjusted life years) is one of the most controversial topics proposed by utilitarian tradition. Singer also proposes to stop all no effective treatment and use the saved money for helping the others in need. Anyway this perspective has to face problem that utilitarian counting of consequences can not be reliable in long perspective and the effects of very liberal policy in medical sphere can be devastating.

Engelhardt stresses the libertarian look at the question of justice and states that taxation policy should be minimal and health care cost should be the personal question of every individual. According to him there is impossible to agree on more than basic obligatory health services in pluralistic society and this question should be left to decide to various existing communities according to their understanding of a good life and duties to others. The state duty is only to ensure that the liberty of individuals is protected and free market can exist in health care services.

Question of normativity of principles in homogenic theories is less problematic than in heterogenic ones. Singer clearly states that all his moral considerations are based on the principle of equal respect to all sentient beings. So the criterion of individuals involved in morality protected sphere is obvious and there are no doubts about the content and application of the principle proposed in this theory.

Engelhardt maintains that the only justifiable universal principle can be principle of permission. Everything can be done only with the permission of the patient and can be done almost anything if patient consents. Although principle is content-less but the way it is introduced let us understand his application in every concrete situation. The main problem of both attitudes is that using these principles in bioethics the most vulnerable groups of society

such as senile, mentally retarded people, small children and embryos are left unprotected at all. So we agree with critics that this view dehumanizes bioethics as well as opens the ways to commercialization of medicine.

Conclusions

1. T. Beauchamp and J. Childress, and B. Gert, Ch. M. Culver and K. D. Clouser, in their bioethical theories proposing the use of a set of several principles/rules combine Hippocratic tradition which emphasizes the principles of doing no harm, beneficence and *respect for life*, with tradition of Enlightenment. In the latter tradition the respect for personal autonomy principle is considered *essential*, therefore these theorists inevitably have to combine deontology and utilitarianism in their value judgments.

2. T. Beauchamp and J. Childress, and B. Gert, Ch. M. Culver and K. D. Clouser derive the principles proposed in their theories from the daily “common morality” as the justifiable source of moral principles. In this way they try to justify the universality of principles. However, they do not ground these principles further, and it remains unclear why the suggested principles have the normative power.

3. Since the principles proposed in T. Beauchamp and J. Childress’, and B. Gert, Ch. M. Culver and K. D. Clouser’s theories are not fully philosophically justified, the field of action of the principles is not completely clear and in cases of bioethical controversies, such as euthanasia, abortion and assisted suicide these theories do not provide a clear and unambiguous answer.

4. P. Singer and T. Engelhardt proposing the use of one *basic* principle in their theories clearly continue the line of a single ethical concept – deontology or utilitarianism. The principles they propose are clearly based on values firm in these conceptions, such as benefit or respect for individual freedom. However the solution of bioethical controversies proposed by these theorists is not acceptable for those members of a pluralistic society who abide different values.

5. In P. Singer and T. Engelhardt’s theories the basic moral principle is related to the concept of a person. As a person is considered only an autonomous individual according to T. Engelhardt’s theory or only a conscious individual as stated in P. Singer’s concept. This principle prohibits doing harm only to those creatures that have a status of a person. From these theories follow conclusions that are unacceptable to many bioethicists, opening up space to controversial practices: euthanasia, assisted suicide, abortion and so on.

6. The principles of P. Singer and T. Engelhardt's theories are clearly normatively grounded. Although the concept of the autonomy and that of a conscious person receive a well grounded criticism, both theories suggest definite answers to controversial bioethical issues. On the other hand, answers proposed by the theories are not acceptable to the majority of bioethicists, because the ethical position of the authors is chosen before the debate and indisputable. However, these theories at least try to intelligibly answer the normative question of when and why a person must behave morally. However, these proposals are to be assessed very carefully, since too liberal approach to the medical sphere preconditions the treatment of the medicine simply as another branch of commerce.

7. None of the theories analyzed in this paper propose clear and acceptable moral principles or guides that can be used for solving controversial bioethical questions arising in pluralistic society. Clear methodological basis on which would be possible to construct a bioethical theory suitable for pluralistic society while using deontology and utilitarianism is not found. Other wise considering challenges analyzed theories face it is doubtful if a theory of this kind is possible.

Aistė Bartkienė
el. paštas: aiste_bukeviciute@yahoo.com

Išsilavinimas:

1988-1999 m. Birštono vidurinė mokykla.

1999-2003 m. Bakalauro studijos Filosofijos fakultete (filosofija) Vilniaus Universitete.
Filosofijos bakalauro diplomas nr. 0311339

2003-2005 m. Magistro studijos Filosofijos fakultete (filosofija) Vilniaus universitete.
Filosofijos magistro diplomas nr. 0343114

Nuo 2005.10.01 doktorantūros studijos Vilniaus universitete, Filosofijos katedroje

Pedagoginio darbo patirtis:

Filosofijos įvado seminarai Vilniaus Universiteto dieninio (matematikos ir informatikos fakultete 2005/2008 m.) skyriaus studentams.

Filosofijos įvado seminarai Teatro ir Muzikos Akademijoje dieninio (teatro ir kino fakultete 2009 m.) skyriaus studentams.